УДК 61: 81`23: 811.124`06

РОЛЬ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В ОВОЛОДІННІ ОСНОВАМИ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ З МЕДИЧНОЮ ТЕРМІНОЛОГІЄЮ

І. В. Коброслі

КЗ «Одеське обласне базове медичне училище»

У статті досліджено роль особистісної пізнавальної сфери студентів-медиків в оволодінні основами латинської мови з медичною термінологією. Розглянуто визначення ролі пізнавальних процесів у вивченні термінологічної мови, їх залежності від структури та змісту особистості майбутніх медиків, мотивів їх навчання, що й зумовлює актуальність публікації.

ROLE OF INDIVIDUAL FEATURES OF COGNITIVE SPHERE OF MEDICAL STUDENTS IN AWARENESS BASIS OF LATIN LANGUAGE WITH MEDICAL TERMINOLOGY

I. V. Kobrosli

Odesa Regional Basic Medical School

The article evaluates the role of personal cognitive sphere of medical students in mastering the foundations of Latin language with medical terminology. It presents the definition of role of cognitive processes in learning of terminological language, their dependence on the structure and content of future physicians' motives, the motives of their teaching, which determines the relevance of publication.

Вступ. Навчальна програма дисципліни «Основи латинської мови з медичною термінологією» передбачає вивчення елементарного курсу граматики та найуживанішої в медичних текстах греко-латинської лексики як невід'ємної частини термінологічного фонду. Латинська медична лексика, незважаючи на свій уніфікований характер, є доволі гнучкою та використовується як універсальний лінгвістичний інструмент у міжнародній номінації терміносистем. Студентам різних спеціальностей медичних закладів вивчення основ латинської мови з медичною термінологією допомагає в оволодінні мовною компетенцією, необхідною у дослідницькій роботі; здійсненні аналізу наукових концепцій у контексті медичних текстів; сприяє успішному засвоєнню іноземних мов, усвідомленому розумінні термінології та спеціальної фразеології у медичних дисциплінах. Практика доводить, що успішне оволодіння навіть у межах програми виявляє підвищення якості освіти у цілому. Враховуючи специфіку вивчення основ латинської мови з медичною термінологією як термінологічної мови, важливе значення мають індивідуальні особливості когнітивної сфери студентів-медиків. Насамперед це проблема розуміння природи здатності студента до навчання. І цей її широкий науковий теоретичний зміст робить проблему актуальною в умовах сучасної культури. Вона актуальна для розв'язання запитань про те, як протистояти наростаючому відчуженню студентів-медиків від лавини знань, що постійно ускладнюються. Безпосередньо для психології ця проблема допомагає розв'язати одну з центральних теоретичних проблем – взаємозв'язку навчання і розвитку людини.

Мета статті: дослідити індивідуальні особливості когнітивної сфери, мотиви вивчення основ латинської мови з медичною термінологією майбутніх медиків.

Основна частина. Досліджуючи когнітивні стратегії рецептивного оволодіння основами латинської мови з медичною термінологією та формування лінгвістичної компетенції студента-медика. Ми повинні розглянути таке психологічне явище, як засвоєння, яке є складною пізнавальною діяльністю процесу студента, що супроводжується сприйняттям знань, їх смисловим опрацюванням, їх збереженням та таким оволодінням, які дають можливість вільно ними

© І. В. Коброслі, 2018

користуватися у різних ситуаціях, по-різному ними оперуючи. Засвоєння як процес включає сприймання, пам'ять та мислення, завдяки яким формуються необхідні професійні навички. Сприймання як психічний процес відображення людиною предметів і явищ у цілому відбувається у взаємозв'язку з іншими психічними процесами особистості: мислення, мови, почуття, волі, які необхідні для успішного оволодіння курсом основ латинської мови з медичною термінологією студентом-медиком. Термінологічні знання, які продукує основи латинської мови з медичною термінологією у межах формування медичної термінології студента-медика, потребують їх інтелектуального сприймання, тобто сприймання змісту мовного явища, розуміння лінгвістичного терміна, виконання певних граматичних дій або операцій, посиленої дії пам'яті, уваги, мислення. Важливою умовою успішного сприймання мовних фактів основ латинської мови з медичною термінологією є опора на попередній лінгвістичний досвід, коли терміни представлені двома мовами – українською та іноземною. Використання мовного досвіду студента-медика під час вивчення основ латинської мови з медичною термінологією в умовах рецептивного білінгвізму слід вбачати у багатолітньому сприйнятті мовних явищ, яке відбувається у результаті єдності основних психічних процесів пізнавальної діяльності – аналізу та синтезу. Усвідомлене оволодіння мовними правилами основ латинської мови з медичною термінологією як одне із вихідних положень свідомо зіставного методу [1], передбачає впровадження зіставлень латинської та української мов, адже представлення лінгвістичного матеріалу відбувається за посередництвом української мови, яка має чимало спільного із латинською (особливо у галузі морфології). Мислення як процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних зв'язках і відношеннях [3], під час опанування нерідної лінгвістичної системи перебуває у тісному зв'язку із українською мовою. Формування термінологічної компетенції засобами латинської мови передбачає розвиток лінгвістичного мислення студента-медика, що складається із таких граматичних операцій, як порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, класифікація та систематизація. Робота над латинською мовою з медичною термінологією формує у студентів-медиків нові навички, що проходять такі психологічні фази: 1) усвідомлення завдання та способів його виконання; 2) вправність, що стає досконалістю; 3) завченість дій та досягнення певного рівня майстерності [3]. Трансференція відбувається інтуїтивно [7], що є вагомою причиною для її обмеженого функціонування, під час оволодіння, наприклад, граматичною навичкою за допомогою аналогії, студент-медик позбавлений свідомого виконання дій, що є неприйнятним особливо в тому випадку, коли граматична навичка основ латинської мови з медичною термінологією має формуватися всупереч української мови. Для прикладу, формування навички з утворення словоформ у межах морфологічної системи латинського іменника за умови інтуїтивної трансференції з боку рідної мови є причиною помилок, коли студент не враховує функціонування змінної основи іменників III відміни, утворюючи форми типу cartilagis замість cartilaginis (gen. sing.) або materes замість matres (acc. plur.). Таку ж негативну трансференцію можна спостерігати під час вивчення теми «Nomen Numerāle», де студент-медик під впливом функціонування в українській мові основи «-надцять» на утворення кількісних числівників від 13–19, включно, використовує «-decīm (< decem)» на позначення числівників duodeviginti, undeviginti etc. Вченими доведено, що легкість формування граматичних операцій, діапазон трансференції навичок спостерігається у тих суб'єктів навчального процесу, які успішно засвоюють граматику та правопис [5]. Чим краще майбутні студенти-медики ще у школі засвоїли граматику рідної мови, тим ефективніше буде відбуватися процес вивчення латинської мови. Таким чином, легкість формування граматичних операцій та діапазон трансференції навичок як внутрішнього механізму процесу навчання можуть слугувати критерієм розвитку «термінологічного мислення» студента-медика, що ґрунтується на основі відображення попереднього лінгвістичного досвіду та його впорядкування засобами латини як мови, що припинила свій «мовотворчий процес» (Л. В. Щерба) та виступає у якості тієї навчальної дисципліни, яка закладає фундамент медичної освіти (Бодуен де Куртене). Інтерференція, під час вивчення основ латинської мови з медичною термінологією, послідовно виявляється на фонетичному, граматичному, лексико-семантичному рівнях як з боку української мови, так і іноземної: ототожнення вимови приголосних та приголосних буквосполучень із ідентичними англійськими, ототожнення місця наголосу в словах із інтернаціональними основами, ототожнення роду лексичних відповідників латинської мови та української, ототожнення іменників Singularia/Pluralia

tantum із лексичними відповідниками трьох мов із іншою числовою парадигмою, неправильний переклад зумовлений лексичними корелятами.

Таким чином, викладачу основ латинської мови з медичною термінологією необхідно заздалегідь передбачати інтерферуючі моменти з боку української мови, залучаючи накладання відношення типу «план вираження – план змісту» (В. М. Шовковий). На нашу думку, профілактикою інтерферуючих впливів під час пояснення нового фонетичного, граматичного, лексичного матеріалу основ латинської мови з медичною термінологією має бути аналіз функціонально-граматичних та функціонально-семантичних подібностей та розбіжностей у мовних явищах і фактах української та іноземних мов, водночас, спонукаючи студента до активної мисленнєвої діяльності та розвитку абстрактного мислення.

Формування продуктивного мислення студента-медика супроводжується вирішенням таких проблемних завдань, які б передбачали самостійне їх вирішення студентом, відповідали навчальній інформації, містили протиріччя в основі проблемної ситуації, були прозорими у її формулюванні, та стали викликом для допитливості студента, базуючись на основних дидактичних принципах [9]. Такі завдання необхідно починати словами: «Визначити ...», «Обґрунтувати ...», «Проаналізувати ...», «Аргументовано довести ...», «Розмежувати ...» і т. ін. Створення навчальної проблеми можливе не лише на етапі закріплення матеріалу, але й на початковому етапі ознайомлення з ним із метою викликати у студента-медика здивування, що вже є початком знання (Арістотель). Звичайно, це можливо за умови презентації тих аломорфних явищ латинської мови з медичною термінологією, які не мають корелятів в українській мові і є абсолютними контрастами, для прикладу, відкладні дієслова (verba deponentia), які володіючи формою пасивного стану, мають активне значення. Окрім того, національний стиль мислення, який проявляється не лише у лексиці (фразеології), але й у морфології латинської мови, змушує студента-медика «ламати» свої стереотипні уявлення попереднього лінгвістичного досвіду, наприклад, про семантичні основи категорії роду, де іменник на позначення рана (vulnus,eris n) середнього роду, а міхур (vesica, ae f) жіночого роду, під час виконання граматичного аналізу речень типу Caries dentium morbus gravis est. – Костоїда зубів – тяжка хвороба або In silva plantae variae sunt – У лісі є різні рослини. Оскільки пояснення нового матеріалу основ латинської мови з медичною термінологією потрібно будувати на основі уже наявних знань української мови, за умови, якщо в цих мовах є латинські кореляти, велику роль у навчанні відіграє пам'ять. Процес запам'ятовування під час вивчення латинської мови з медичною термінологією має бути осмисленим, адже є значно економнішим за неосмислене та в 20 разів продуктивнішим за механічне. На нашу думку, вивчення напам'ять латинських крилатих висловів як невід'ємного навчального матеріалу буде свідомим, якщо dicta et sententiae підбиратимуться під кожну, взяту граматичну тему на основі уже знайомого лексичного матеріалу. Наявність інтересу до матеріалу приводить до більш тривалого його запам'ятовування, а звідси перед викладачем основ латинської мови з медичною термінологією стоїть першочергове завдання – частіше створювати такі навчальні ситуації, які б викликали у студентів-медиків як інтелектуальний, так і емоційний відгук. Незважаючи на складність дисципліни «Основи латинської мови з медичною термінологією», на яку часто вказують студенти-медики, латинську мову вони сприймають як цікаву та необхідну для вивчення та формування термінологічної компетентності. Безпосередні інтереси пов'язані з емоційною привабливістю, співвідносимо із вивченням мудрих латинських висловів, які збагачують внутрішній світ студента-медика, що й дозволяє студентам називати латинську мову не «мертвою», а «мовою життя». Особливою умовою вивчення латинських крилатих висловів, клінічних, анатомічних та фармацевтичних термінів є лінгвістичний аналіз, коментування, пов'язане з їх походженням, значенням та розумінням. Студенти підкреслюють, що їм «приємно розуміти те, чого інші не знають». Інтерес до мови викликаний ще однією обставиною – цією мовою володіли визначні постаті людства. Студенти-медики відчувають емоційне задоволення, коли нарешті починають усвідомлювати значення anamnesis, is f, diaphragrama, atis n, cryotheraphia, ae f. Студенти доволі аргументовано відповідають на запитання: «Для чого Вам, студентам-медикам, у XXI столітті вивчати «мертву» латинську мову?». Серед особистісних когнітивних мотивів студентів-медиків у процесі навчальної діяльності можна виокремити такі мотиви, які визначають для себе студенти: засвоєння основ латинської мови з медичною термінологією є необхідним для вивчення розуміння та використання медичної термінології у майбутній професії, розширення загального круго-

зору, розвиток логічного та абстрактного мислення, підвищення рівня освіченості.

Висновки. Когнітивна сфера особистості студента-медика у процесі формування медичної термінології засобами латинської мови у межах свідомо зіставного методу характеризується такими особливостями:

1) засвоєння навчального матеріалу основ латинської мови з медичною термінологією відбувається через його свідоме сприймання з опорою на попередній лінгвістичний досвід української та іноземної мов із чітким розмежуванням їх форми та змісту на основі трилінгвальних зіставлень;

2) розвиток термінологічного мислення студента-медика завдяки сформованим базовим стереотипам мовного мислення української та іноземної мов відбувається за рахунок трансференції навичок із попереднього лінгвістичного досвіду; проте аломорфний матеріал латинської мови потребує проходження психологічних фаз формування нових навичок роботи над мовним матеріалом латинської мови з медичною термінологією; критеріями розвитку термінологічного мислення слугують легкість формування граматичних операцій, діапазон трансференції навичок, швидкість утворення нових навичок;

3) тривале осмислене запам'ятовування передбачає наявність безпосереднього та опосередкованого інтересу до вивчення основ латинської мови з медичною термінологією, що сприяє ефективності формування термінологічної компетентності; довільне запам'ятовування мовного матеріалу латинської мови передбачає наявність особистісно-пізнавальних мотивів, які студенти-медики визначають для себе порізному, хоча й переважає усвідомлення в тому, що вивчення основ латинської мови з медичною термінологією є необхідним для їх професійного становлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. українського видання С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Коброслі А. Х. Сопоставление психологических профилей отлично и посредственно успевающих студентов // Психіатрія, неврологія та медична психологія. – 2016. – Т. 3, № 2 (6). – С. 78–85.

3. Крат О. І. Компоненти системи навчання іноземної мови професійного спрямування через зміст професійної діяльності / О. І. Крат // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2011. – № 2 (2). – С. 69–74. – (Серія «Педагогіка і психологія»).

4. Секрет І. В. Модель формування іншомовної професійної компетентності в умовах дистанційної освіти / І. В. Секрет // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – С. 199–208.

5. Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах : матеріали VI Міжрегіональної науково-методичної конференції (Харків, 21–23 травня 2012 р.) / МОЗ України ; Гол. упр. освіти та науки. Харк. облдержадмін. ; ХНМУ ; НФУ. – Харків, 2012.

6. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – 2-ге вид., випр., доп.– К. : Академвидав, 2007. – 560 с.

Отримано 27.01.18